

УДК 811.111[36+42]

ПИТАННЯ-ПЕРЕПИТИ ЯК ТИП ПИТАНЬ

Стрельченко Н. С.

У статті розглядаються підходи до класифікації питань, порівнюються формальні та функціональні особливості загальних, спеціальних та альтернативних питань і питань-перепитів.

Ключові слова: загальне/спеціальне/альтернативне питання, питання-перепит.

В статье рассматриваются подходы к классификации вопросов, сравниваются формальные и функциональные особенности общих, специальных и альтернативных вопросов и вопросов-переспросов.

Ключевые слова: общий/специальный/альтернативный вопрос, вопрос-переспрос.

The article focuses on the approaches to classifying questions and provides comparative characteristics of yes–no, wh- and alternative questions in terms of their formal and functional peculiarities.

Key words: yes–no question, wh-question, alternative question, echo question.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Інтерес сучасних мовознавчих досліджень до вивчення проблем комунікативної взаємодії і, зокрема, діалогу як “найбільш природної форми комунікації” [1, с. 439] визначає необхідність його всебічного дослідження. Постійний обмін інформацією у діалогічному дискурсі спричиняє високу частотність питань [21, с. 211], тому важливим є дослідження їх структурних та функціональних особливостей.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. Класифікація питальних речень і питань є предметом уваги багатьох дослідників [2; 3; 4; 6; 10; 11; 21; 22; 24; 25]. Питання-перепити виокремлюються як окремий тип питання на основі критерію структури [22, с. 488], комплексу структурних та функціональних аспектів, які мають різний ступінь вияву [11, с. 715–726], структури та функцій у дискурсі [21, с. 1099–1101].

Актуальність цієї роботи визначається необхідністю з'ясування критеріїв співвідношення питань-перепитів з іншими типами питань (загальними, спеціальними, альтернативними, розділовими), що традиційно виділяються дослідниками.

Об'єктом дослідження є питання-перепити в англomовному діалогічному дискурсі, а **предметом** – співвідношення структурних і функціональних особливостей питань-перепитів та інших типів питань.

Мета статті полягає у визначенні подібностей та відмінностей питань-перепитів та інших типів питань. Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**: проаналізувати підходи до визначення й класифікації питальних речень; узагальнити формальні та функціональні особливості питань-перепитів у порівнянні з іншими типами питань.

Виклад основного матеріалу дослідження й обґрунтування отриманих наукових результатів. При розгляді й класифікації питальних речень і питань, які у деяких дослідженнях вживаються як синоніми [2, с. 275–276; 6, с. 180; 8, с. 258], важливо звернути увагу на розрізнення понять *питальне речення* й *питання*, запропоноване М. І. Жинкіним, відповідно до якого у *питальному реченні* акцентуються формальні ознаки питальності (до яких відносять характерний порядок слів, використання питальних слів, відповідне інтонаційне та графічне оформлення, дейктичні слова, неозначені займенники [4, с. 142]), а метою *питання* є спонукання співрозмовника до надання відповіді (тобто функція в дискурсі) [5, с. 23].

Питальні речення відповідно до форми поділяються на загальні (1), у яких допоміжне дієслово розташовується перед підметом, та спеціальні (2) з питальним словом у початковій позиції [10, с. 803].

(1) *"Did the boy deliver it into your own hands?"* [17, с. 62]

(2) *"What was his full name?"* [12, с. 73].

Відповідно до *типу очікуваної відповіді* (її форми [25, с. 90]) Р. Кверк, С. Грінбаум, Дж. Ліч та ін. виділяють три основні класи питань:

1) **загальні**, які передбачають ствердну або заперечну відповідь, наприклад, (3) *"Did you yourself descend from the train at Vincovci?"* *"Yes, Monsieur"* [12, с. 110];

2) **спеціальні**, які передбачають вибір відповіді з відкритої множини, наприклад, (4) *"When did you enter the room?"* *"It was about half-past four"* [17, с. 243] та (5) *"How high was it?"* *"About 4ft. high"* [17, с. 28];

3) **альтернативні**, відповідь на які обирається з однієї, двох чи більше альтернатив, наявних у питанні [10, с. 806], наприклад, (6) *"Will that be cash or charge?"* *"Cash"* [23].

У свою чергу, **загальні** питання відповідно до форми (інверсії допоміжного дієслова та підмета) поділяються на *інверсовані* та *неінверсовані* (які також називають *розповідними* [10, с. 807] або *підтверджувальними* [2, с. 3]). Відповідно до ступеня впливу на очікувану відповідь загальні питання можуть бути нейтральними (7) (до їх складу входять неасертивні форми, як-то *any, ever*), або упередженими (*conducive*) на користь ствердної (8) чи заперечної (9) відповіді [10, с. 807–808].

(7) *"Has he any relations?"* [12, с. 73].

(8) *"Have you got some aspirin?"* [12, с. 49].

(9) *"And did you not go to sleep at all?"* [12, с. 126].

За формою *підтверджувальні* питання співпадають із розповідними реченнями й відрізняються від них лише висхідною інтонацією; очікувана відповідь визначається формою питання: (10) ствердна і (11) заперечна відповідно [10, с. 814].

(10) *"He was an American citizen?"* *"Yes"* [12, с. 73].

(11) *"He didn't live with his wife?"*

"No, they separated some years ago" [13, с. 19].

Порівнюючи загальні інверсовані та неінверсовані (підтверджувальні) питання, Л.П. Бердникова визначила, що для загальних інверсованих питань ствердна й заперечна відповіді однаково ймовірні, тоді як для підтверджувальних питань більш ймовірною є ствердна відповідь [2, с. 13–14].

Розділові питання (як підтип загальних питань) характеризуються найбільшим ступенем впливу на очікувану відповідь (ствердну (12) та заперечну (13)) [10, с. 810]. З точки зору граматичної будови у складі розділового питання виділяють головний конститuent (розповідне, спонукальне, окличне або питальне речення) і питальний конститuent, який приєднується до головного [7, с. 9–10]. Питальний конститuent (який розглядається як скорочене речення [7, с. 6]) складається з допоміжного дієслова (до якого може приєднуватися енклітик *n't*) і підмета [10, с. 810].

(12) *"[...] I had a hunch about that man, didn't I, Mr Poirot?"* *"Yes, indeed, Madame"* [12, с. 137].

(13) *"You have not had a cable, have you?"* [16, с. 951].

Розглянемо, як загальні, спеціальні та альтернативні питання співвідносяться з питаннями-перепитами – "дослівним чи перефразованим повторенням попередньої репліки або її частини, щоб підтвердити правильність її розуміння або виразити здивування чи недовіру" [24, с. 64]. Оскільки у структурі діалогу питання-перепити є реакцією на попередню репліку (стимул [22, с. 561]) і запитом подальшої інформації, при їх розгляді будемо враховувати репліку, що передує питанню-перепиту, і репліку-відповідь, наприклад:

(14) (A) *"And there was nothing – how shall I put it – introduced into the shop. Nothing that was odd there – incongruous?"*

(B) *"There was a railway guide," said the inspector.*

(A) *"A railway guide?"*

(B) *"Yes. It was open and turned face downward on the counter. Looked as though someone had been looking up the trains from Andover. Either the old woman or a customer"* [13, с. 22].

У цій комунікативній ситуації репліка-стимул представлена розповідним реченням, а питання-перепит відповідно до отриманої відповіді (Yes) є загальним питанням. Проте варто зазначити, що мовець (B) сприймає питання-перепит не лише як прохання підтвердити своє попереднє висловлення (наявність залізничного путівника на місці злочину й чому саме цей факт слід вважати дивним), а й надати додаткову інформацію, яка показує його зв'язок із розслідуваною справою.

Питання-перепити й *загальні неінверсовані* (підтверджувальні) питання характеризуються подібністю структури, проте відрізняються контекстом вживання. Підтверджувальні питання можуть вживатися на початку розмови двох людей і не обов'язково мають бути реакцією на те, про що вже говорили [24, с. 64]. На думку У. Чейфа, підтверджувальне питання стосується попередніх даних, які мовець міг отримати різними способами, а метою питання-перепиту є підтвердження правильності сприйняття висловлення, що йому безпосередньо передуює [9, с. 88]. Ситуації (15) і (16) містять приклади підтверджувальних (ствердного й заперечного) питань і питання-перепиту відповідно.

(15) *Arbuthnot's name, age, home address and exact military standing were all ascertained. Poirot proceeded: "It is that you come home from India on what is called the leave – what we can call en permission?"*

Colonel Arbuthnot, uninterested in what a pack of foreigners called anything, replied with true British brevity, "Yes."

"But you do not come home on the P. & O. boat?" "No" [12, с. 167–168].

У прикладі (15) – ситуації допиту свідка – підтверджувальні питання використовуються для уточнення інформації, якою вже володіє детектив (Пуаро). Їх форма детермінує вибір відповіді й не вимагає деталізації з боку співрозмовника.

(16) *The manager said, "I'm so sorry, Miss Evans. Obviously there's been a mistake."*

"No, no," Dana said quickly. "I was shoplifting." She held out her hands. "You can arrest me."

The manager smiled. "I wouldn't dream of it. You can keep the dress, Miss Evans, with our compliments. We're flattered that you like it."

Dana stared at him unbelievably. "You're not going to arrest me?"

His smile widened. "I'll tell you what. I'll trade you the dress for an autograph. We're big fans of yours" [23].

У ситуації (16) питання-перепит *"You're not going to arrest me?"* пов'язане з попередніми репліками діалогу як формально (повторення лексеми *arrest*), так і за змістом: використовується мовцем (журналістом-репортером Даною, яка симулювала крадіжку сукні в магазині одягу, щоб потрапити до відділку поліції і таким чином позбутися переслідувачів, які очікують її біля виходу з магазину), щоб перевірити правильність умовиводу із сказаного співрозмовником (менеджером, якого співробітники магазину викликали на місце події). Окрім запиту інформації питання-перепит виражає недовіру Дани (*stared unbelievably*), оскільки їй здається, що є всі підстави для арешту, і їй необхідно правильно оцінити ситуацію. Вартою уваги є й відповідь менеджера, яка не містить експліцитного вираження його позиції *Yes* або *No*, а натомість починається дещо ухильною реплікою *I'll tell you what*, щоб запропонувати компроміс вирішення проблеми і задовольнити обидві сторони конфлікту.

Розділові питання, за наявності репліки-стимулу, можуть також функціонувати як питання-перепити. Порівняємо приклади (17) і (18).

(17) ***"Nice flight, isn't it?"***

Dana turned to the man seated next to her. He was tall and attractive and had a French accent. "Yes, it is."

"Have you been to France before?"

"No," Dana said. "This is my first time" [23].

Розділове питання *Nice flight, isn't it?* використовується, щоб розпочати розмову із незнайомою людиною у літаку. У структурі діалогу воно є ініціативним

(проханням підтвердити точку зору співрозмовника щодо якості польоту), емоційно нейтральним, спрямованим на отримання ствердної відповіді, яка дозволить перейти до більш особистих питань і ближче познайомитися.

(18) (A) *"Happy Bad Day!" Tarquin and Fenella chime in unison. (That's another thing. They call birthdays bad days, ever since . . . [...])*

(B) *"It's absolutely gorgeous!" I say enthusiastically. "Absolutely beautiful!"*

(A) *"It is, isn't it?" says Tarquin earnestly. "Just look at those colors."*

(B) *"Mmm, lovely," I say, nodding [19].*

У ситуації (18) розділове питання *It is, isn't it?* можна розглядати як питання-перепит, оскільки структурно воно пов'язане з попередньою реплікою (окличними висловленнями *It's absolutely gorgeous!* та *Absolutely beautiful!*), а референційна віднесеність займенника *it* зрозуміла лише з урахуванням контексту (йдеться про картину, яку (B) дарують на день народження). Використовуючи це питання-перепит, мовець (A) прагне переконатися, що картина дійсно справила гарне враження на (B), і отримує як вербальне емоційно забарвлене [20, с. 964] підтвердження (*Mmm, lovely*), так і невербальне (*nodding*).

Спеціальні питання характеризуються обов'язковою наявністю питального слова (*who/whom/whose, what, which, when, where, how, why*) на початку речення (19). Інколи порядок слів у спеціальному питанні може бути таким, як у розповідному реченні (20); такі речення вживають на допитах та під час інтерв'ю [10, с. 817].

(19) *"Who knew that you were going to the Northumberland Hotel?" [...]*

"No one could have known. We only decided after I met Dr. Mortimer" [17, с. 34].

(20) *"... And you return home – when?" "Tonight" [12, с. 27].*

На відміну від неінверсованого спеціального питання (20), питання-перепит у (21) структурно повторює попереднє висловлення *I've never forgotten it*, а питальне слово *what* вказує, який саме елемент потребує уточнення (займенник *it*, антецедент якого не було названо).

(21) (A) *The little man shifted his umbrella from one hand to the other. "I've never forgotten it before," he said.*

(B) *"You've never forgotten what?" my mother asked sternly.*

(A) *"My wallet," he said. "I must have left it in my other jacket. Isn't that the silliest thing to do?" [14, с. 6].*

Питальне слово *what* може також заміщувати повнозначне слово з попередньої репліки, яке викликало здивування мовця, і вказувати на необхідність повторити сказане ще раз (22):

(22) *"Do you know that it's nearly nine o'clock, sir?"*

"Nine o'clock?" I cried, starting up.

"Nine o'clock," she replied, through the keyhole. "I thought you was a-oversleeping yourselves" [18, с. 35].

Прохання повторити може узагальнено виражатися спеціальним питанням-перепитом *What did you say?*, яке інколи скорочується до *What?* (прийнятного лише в неофіційному спілкуванні) [10, с. 836]. Наприклад, у ситуації (23) – діалозі матері й дочки – *What?* виражає здивування від почутого і супроводжується підтвердженням і поясненням ситуації.

(23) *"Dana, darling. I have the most exciting news for you!"*

"Yes, Mother?"

"I'm getting married."

Dana was stunned. "What?"

"Yes. I went up to Westport, Connecticut, to visit a friend, and she introduced me to this lovely, lovely man" [23].

При розгляді **альтернативних** питань Р. Кверк, С. Грінбаум, Дж. Ліч та ін. виділяють два типи: 1) альтернативні питання, подібні до загальних (24), і 2) альтернативні питання, подібні до спеціальних питань (26).

(24) *"Was he usually an early or a late riser?" [12, с. 123].*

(25) *"He was a friend or acquaintance of yours?" "No, I never saw him before this journey" [12, с. 170].*

(26) *Who shall the victim be – man or woman? Man, I think [13, с. 17].*

Альтернативне питання першого типу (24) характеризується інтонаційним виділенням варіантів відповіді, один із яких потрібно вибрати (*early* або *late*), у той час як загальне питання (25) вимовляється з висхідною інтонацією (на слові *yours*) і передбачає ствердну або заперечну відповідь [10, с. 823].

Альтернативне питання другого типу (26) розглядається як поєднання спеціального питання *Who shall the victim be* і еліптичного альтернативного питання *man or woman* [10, с. 823].

Розглянемо приклади питань-перепитів, які передбачають вибір відповіді з поданих альтернатив (27) і (28).

(27) *"I knocked at the door, but he called out and said he had made a mistake."*

"In English or in French?"

"In French" [12, с. 106].

Еліптичне питання-перепит *In English or in French?* співвідноситься з першим типом альтернативних питань і може бути реконструйоване за допомогою попередньої репліки (*Did he call out in English or in French?*).

(28) *"Have you heard the news, sir?" he gasped. "At the Cunninghams', sir!"*

"Burglary?" cried the colonel, with his coffee-cup in mid-air.

"Murder!"

The colonel whistled. "By Jove!" said he, "who's killed, then? The JP, or his son?"

"Neither, sir. It was William, the coachman" [15, с. 184].

Питання-перепит *who's killed, then? The JP, or his son?* є запитом додаткової інформації щодо репліки-стимулу (окличного висловлення *Murder!*) і пов'язане з нею відношенням синонімії (*murder* визначається у словнику як навмисне вбивство [20, с. 1083]).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, розгляд питань-перепитів у системі стимул – питання-перепит – реакція показує, що питання-перепити не протиставляються іншим типам питань, що виокремлюються відповідно до типу очікуваної відповіді: загальним (інверсованим і неінверсованим, розділовим), спеціальним та альтернативним. Критерієм розрізнення даних типів питань і питань-перепитів слугує обов'язкова наявність попереднього контексту (репліки-стимулу) для питань-перепитів. Особливості реалізації реакції (у порівнянні з очікуваною відповіддю) на питання-перепит у структурному, семантичному та прагматичному аспектах потребують подальшого комплексного дослідження.

Література

1. Арутюнова Н. Д. Язык и мир человека / Н. Д. Арутюнова. – [2-е изд., испр.]. – М. : Языки русской культуры, 1999. – 896 с.
2. Бархударов Л. С. Грамматика английского языка / Л. С. Бархударов, Д. А. Штелинг. – Москва : Издательство литературы на иностранных языках, 1960. – 422 с.
3. Бердникова Л. П. Подтвердительные вопросы в современном английском языке : автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 "Германские языки" / Л. П. Бердникова. – М., 1972. – 33 с.
4. Гедз С. Ф. Комунікативно-прагматичні особливості висловлювань з інтерога- тивним значенням у сучасній англійській мові : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Світлана Федорівна Гедз. – Київ, 1998. – 159 с.
5. Жинкин Н. И. Вопрос и вопросительное предложение / Н. И. Жинкин // Вопросы языкознания. – 1955. – № 3. – С. 22–34.
6. Иванова И. П. Теоретическая грамматика современного английского языка / Иванова И. П., Бурлакова В. В., Почепцов Г. Г. – М. : Высш. школа, 1981. – 285 с.
7. Ковбаско Ю. Г. Структура, семантика, прагматика розділового запитання: синхронно-діахронний аспект : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 "Германські мови" / Ю. Г. Ковбаско. – К., 2011. – 20 с.
8. Смирницкий А. И. Синтаксис английского языка / А. И. Смирницкий; под ред. В. В. Пассека. – Москва : Издательство литературы на иностранных языках, 1957. – 286 с.
9. Чейф У. Л. Значение и структура языка / Уоллес Л. Чейф ; [пер. с англ. Г. С. Щура]. – М. : Прогресс, 1975. – 431 с.

10. A comprehensive Grammar of the English Language / [Quirk R., Greenbaum S., Leech G., Svartvik I.]. – London : Longman, 1985. – 1779 p.
11. Carter R. Cambridge grammar of English / R. Carter, M. McCarthy. – Cambridge : Cambridge University Press, 2006. – 973 p.
12. Christie A. Murder on the Orient Express / Agatha Christie. – London : Harper, 2007. – 347 p.
13. Christie A. Selected Detective Prose / Agatha Christie. – Moscow : Raduga Publishers, 1989. – 398 p.
14. Dahl R. Ten Short Stories / Roald Dahl. – London : Penguin Books, 1996. – 155 p.
15. Doyle A. C. The Best of Sherlock Holmes / Arthur Conan Doyle. – Ware : Wordsworth Editions Limited, 1998. – 397 p.
16. Doyle A. C. The Case-Book of Sherlock Holmes / Arthur Conan Doyle. – Ware : Wordsworth Editions Limited, 1993. – 1126 p.
17. Doyle A. C. The Return of Sherlock Holmes / Arthur Conan Doyle. – Ware : Wordsworth Editions Limited, 1995. – 309 p.
18. Jerome K. Jerome Three Men in a Boat / Jerome K. Jerome. – [2nd edition]. – Moscow : Higher School, 1976. – 158 p.
19. Kinsella S. Confessions of a Shopaholic [Електронний ресурс] / Sophie Kinsella. – New York : Bantam Dell, 2003. – Режим доступу до джерела:
<http://www.en8848.com.cn/fiction/Fiction/General/200505/669.html>.
20. Longman Dictionary of Contemporary English / [edited by C. Fox et al.]. – 4th edition. – Harlow : Pearson Education Limited, 2003. – 1949 p.
21. Longman grammar of spoken and written English / [D. Biber, J. Johansson, G. Leech et al.]. – London : Longman, 1999. – 1204 p.
22. McCawley J. D. The Syntactic Phenomena of English / James D. McCawley. – [2nd edition]. – Chicago : The University of Chicago Press, 1998. – 834 p.
23. Sheldon S. The Sky is Falling [Електронний ресурс] / Sidney Sheldon. – New York : HarperCollins Publishers, 2000. – Режим доступу до джерела:
<http://readanybooks.net/thrillers/Sheldon13/>.
24. Teschner R. V. Analyzing the grammar of English / R. V. Teschner, E. E. Evans. – [3rd edition]. – Washington, D. C. : Georgetown University Press, 2007. – 248 p.
25. Tsui A. A functional description of questions / Amy Tsui // Advances in Spoken Discourse Analysis / [edited by M. Coulthard]. – London and New York : Routledge, 1992. – P. 89–110.